

УДК 37.013.42:004:[376–056.26]

МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІКТ У РОБОТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Березан В.І., к. пед. н.,
доцент кафедри соціальної і корекційної педагогіки
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

У статті розкривається сутність інклюзивної освіти, нормативно-правова база інклюзивної освіти в Україні та соціально-педагогічної роботи з дітьми з особливими потребами, визначається роль соціального педагога у роботі з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти. Розглядаються можливості використання ІКТ у роботі соціального педагога в умовах інклюзивної освіти, шляхи вдосконалення системи підготовки соціального педагога.

Ключові слова: інклюзивна освіта, майбутній соціальний педагог, інформаційно-комунікаційні технології.

В статті розкривається суть інклюзивного образования, нормативно-правовая база інклюзивного образования в Україні и соціально-педагогіческой работы с дітьми с особливими потребностями, определяется роль социального педагога в работе с дітьми с особливими потребностями в условиях інклюзивного образования. Рассматриваются возможности использования ИКТ в работе социального педагога в условиях інклюзивного образования, пути совершенствования системы подготовки социального педагога.

Ключевые слова: инклюзивное образование, будущий социальный педагог, информационно-коммуникационные технологии.

Berezan V.I. THE POSSIBILITIES OF USING ICT IN WORK SOCIAL PEDAGOGUE IN CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION

The article reveals essence of inclusive education, legal framework of inclusive education in Ukraine and socio-pedagogical work with children with special needs, defines role of social pedagogue in working with children with special needs in conditions of inclusive education. Discusses possibility of using ICT in work of a social pedagogue in conditions of inclusive education, ways to improve system of training of social pedagogues.

Key words: inclusive education, future social pedagogue, information and communication technologies.

Постановка проблеми. Сьогодні визначено, що головна мета соціального розвитку – створення «суспільства для всіх». Це, в свою чергу, відкриває шлях до реалізації прав і можливостей для кожного члена соціуму, а також передбачає рівний доступ до здобуття якісної освіти. У концепції модернізації української освіти заявлений принцип рівного доступу дітей і молодих людей до повноцінного життя, освіти у відповідності до їх інтересів і схильностей, незалежно від матеріального достатку сім'ї, місця проживання та стану здоров'я.

Розвиток і функціонування окремої спеціальної системи освіти завжди вважалися проявом турботи про дітей з особливими потребами. Довгий час у нашій країні вона була сферою діяльності фахівців спеціальної (корекційної) освіти – дефектологів (корекційних, тифло-, сурдопедагогів, логопедів, спеціальних психологів). Сьогодні ми говоримо про новий підхід до освіти таких дітей, інклюзивну освіту, яка визначається як система освітніх послуг,

що ґрунтується на принципі забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання, що передбачає навчання дитини з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього закладу [1, с. 10].

Удосконалення шляхів соціалізації таких дітей є одним із найголовніших соціально-педагогічних завдань. Для забезпечення соціально-педагогічної допомоги і підтримки дітей з особливими потребами необхідно забезпечити «...допустиме та доцільне посередництво між особистістю дитини, сім'єю, з одного боку, і суспільством з рівними державними і громадськими структурами – з іншого; ... роль «третьої особи», ланки між дитиною і мікросередовищем, між дитиною з обмеженими можливостями та здоровими дітьми, сім'єю і суспільством...» [5, с. 352–353]. Таке посередництво здійснює соціальний педагог.

Ступінь розробленості проблеми. Проблема життєдіяльності дітей з особливими потребами є предметом досліджен-

ня теоретиків і практиків багатьох галузей науки: медицини, спеціальної (корекційної) педагогіки, психології, соціології, соціальної роботи, соціальної педагогіки та ін. Зазначену проблему досліджували Л. Вавіна, М. Певзнер, Л. Плаксіна, Л. Солнцева. Проблеми залучення дітей з особливими потребами до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах, їх реабілітації та адаптації до суспільних норм ґрунтовно розглядаються в працях науковців із соціальної педагогіки: І. Зверевої, А. Капської, М. Рейнольдс, Н. Сабат, О. Холостової та ін. Основи та засади впровадження інклюзивної освіти в Україні розкривають науковці М. Воронін, С. Єфімова, А. Колупаєва, А. Крикун, О. Таранченко та ін. Питання професійної підготовки соціальних педагогів є предметом наукових досліджень А. Капської, Л. Міщик, В. Поліщук, М. Галагузової та ін. Але питання можливостей використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у роботі соціального педагога в умовах інклюзивної освіти та умови й форми підготовки майбутнього фахівця до такої діяльності досліджені, на наш погляд, недостатньо, а деякі аспекти взагалі не були предметом наукових розвідок.

Тому **мета статті** – визначити сутність інклюзивної освіти, окреслити нормативно-правову базу та основні напрями роботи соціального педагога у цій сфері, вказати можливі шляхи підготовки майбутнього соціального педагога у виші до роботи в закладі з інклюзивним навчанням із використанням ІКТ.

Виклад основного матеріалу. Сучасна соціально-педагогічна наука користується терміном «інклюзія» для опису процесу освіти дітей, молоді з особливими потребами. У загальному значенні інклюзія (від inclusion – включення) – процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі, і в першу чергу тих, що мають труднощі у розвитку. В зарубіжних країнах (Бельгія, Великобританія, Данія, Канада, Кіпр, Іспанія, США, Швеція, ЮАР), які мають понад 30–40-річний досвід соціальної інтеграції нетипових дітей, поняття «інклюзія» приходить на зміну поняттю «інтеграція». Адже механічне поєднання (інтеграція) в одному класі дітей з особливими потребами і звичайним розвитком не означає повноцінної участі перших у житті колективу. «Мета інклюзивної школи – дати всім дітям можливість повноцінного соціального життя, активної участі в колективі, тим самим забезпечуючи найбільш повну взаємодію і турботу один про одного, як членів суспільства» [4, с. 43].

З 90-х років ХХ століття і в нашій країні поняття «інтеграція» замінюється терміном

«інклюзія», який має дещо ширший контекст: інтеграція відображає спробу залучити учнів з особливими потребами до загальноосвітніх шкіл, а інклюзія передбачає пристосування шкіл, їх загальної філософії до потреб усіх учнів. Інклюзія потребує змін на всіх рівнях освіти, оскільки це особлива система навчання, яка охоплює весь різноманітний контингент учнів та диференціює освітній процес, враховуючи потреби дітей усіх груп і категорій.

Із 2001 року Міністерство освіти і науки України спільно з Інститутом спеціальної педагогіки НАПН України та за підтримки Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» проводить науково-педагогічний експеримент «Соціальна адаптація та інтеграція в суспільство дітей з особливостями психофізичного розвитку шляхом організації їх навчання у загальноосвітніх закладах» [2, с. 24]. Основною метою експерименту є розробка і реалізація механізму інтеграції дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітні навчальні заклади, ранньої інтеграції цих дітей до соціального середовища з урахуванням їх типологічних та індивідуальних особливостей.

Але остаточно інклюзивна освіта стала підтримуватися законодавчою базою України з 2010 року, коли до Закону України «Про загальну середню освіту» були внесені зміни, згідно з якими загальноосвітні навчальні заклади могли повноправно створювати спеціальні та інклюзивні класи для навчання дітей з особливими потребами, а 15 серпня 2011 року постановою Кабінету Міністрів України № 872 був затверджений «Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах».

Для забезпечення належної роботи соціальних педагогів у навчальних закладах Міністерством освіти і науки України був виданий наказ № 864 від 26.12.2006 р. «Про планування діяльності та ведення документації соціальних педагогів, соціальних педагогів по роботі з дітьми-інвалідами системи Міністерства освіти і науки (МОН) України». З метою реалізації державної політики щодо забезпечення прав дітей з особливими освітніми потребами на здобуття якісної освіти, їх інтеграції у суспільство в Україні розроблена і затверджена Концепція розвитку інклюзивної освіти (наказ МОН України № 912 від 01.10.2010 р.). Даний документ визначає нормативно-правові та методичні основи впровадження інклюзивної освіти.

Інклюзивна освіта є підходом, який допомагає адаптувати освітню програму,

навчальне середовище до потреб учнів, які відрізняються своїми можливостями [1, с. 11]. Одним із головних завдань інклюзивної освіти є відгук на широкий спектр освітніх потреб у шкільному середовищі та поза його межами. У першу чергу, необхідним для реалізації поставленого завдання є професійна підготовка фахівця – соціального педагога – до роботи в закладі з інклюзивним навчанням. З метою вдосконалення системи підготовки педагогічних кадрів та забезпечення якісного навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітніх закладів до нормативної частини Державного галузевого стандарту підготовки соціального педагога (2003 р.) введено навчальну дисципліну «Основи корекційної педагогіки», а з 2012–2013 навчального року – «Основи інклюзивної освіти» (лист Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України № 1/9–456 від 18.06.2012 р.).

18 липня 2012 року Кабінетом Міністрів України прийнято постанову № 635 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 346 і від 14 червня 2000 р. № 963», якою введено посаду асистента вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням до переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників [3]. У наказі МОН України № 586 від 13.05.2014 р. «Деякі питання поєднань напрямів (спеціальностей)...» поряд із традиційною кваліфікацією бакалавра «соціальний педагог» з'явилася нова кваліфікація «асистент вчителя загальноосвітнього навчального закладу з інклюзивним та інтегрованим навчанням».

Соціальний педагог в інклюзивному середовищі здійснює консультативну та просвітницьку роботу, спрямовану на формування готовності учасників навчально-виховного процесу (учнів, батьків, вчителів, представників адміністрації) до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами. Така готовність формується через проведення тренінгових занять, лекторіїв, семінарів, консилиумів, виступів тощо, зміст яких спрямований на подолання упередженого ставлення до дітей з особливими потребами, руйнування міфів і стереотипів, стигматизації та дискримінації. Крім цього, соціальний педагог сприяє розвитку соціальних умінь школярів, а також надає належну моральну підтримку сім'ям дітей, їх рідним і вчителям, допомагає долати складні життєві ситуації.

Сьогодні соціальний педагог є провідним фахівцем із соціального виховання, фахівцем із виховної роботи з дітьми та

молоддю з особливими потребами, який покликаний створювати сприятливі соціальні, навчально-виховні умови для їх розвитку й соціалізації. Метою соціально-педагогічної роботи в навчальному закладі інклюзивної орієнтації є сприяння успішному вирішенню учнями з особливими потребами власних проблем. Засоби досягнення цієї мети – вивільнення і розвиток ресурсів учня і його соціального оточення, забезпечення необхідних соціальних змін, навчання, виховання та самовиховання особистості.

Одним із напрямів досягнення цієї мети є використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у роботі з дітьми з особливими потребами, їх сім'ями, колективом навчально-виховного закладу, і, відповідно, формування ІКТ-компетентності соціального педагога. У зв'язку з цим виникає необхідність створення умов для підготовки та реалізації соціально-педагогічної діяльності з максимальною ефективністю і доступністю, потенційним шляхом до яких є широке використання ІКТ. Наприклад: створення мультимедійних засобів масової інформації; проектна робота; участь у різних конкурсах; захисно-охоронна діяльність (вдосконалення системи збору, аналізу інформації, обліку та контролю за вирішенням проблем соціального життя дитини); створення нормативно-правової бази соціально-педагогічної діяльності; складання моніторингу (щодо соціального захисту дітей, оформлення пенсій тощо); складання звітів, запитів, підготовка пакетів документів до різних інстанцій; ведення журналів соціального педагога та особистих карток дітей.

У напрямі супроводу розвитку дитини пропонується використовувати такі інформаційно-комунікаційні технології: діагностичні програми для анкетування і перевірки знань, виявлення рівня розвитку дитини; електронний документообіг для ведення всіх форм звітності; ресурси Інтернет для пошуку професійно значущої інформації, електронна пошта, ведення ділового листування з різними інстанціями і клієнтами; довідково-правові системи для створення нормативно-правової бази соціально-педагогічної діяльності; бази даних дітей.

Особлива увага приділяється створенню бази даних дітей з особливими потребами та їх сімей, оскільки необхідною умовою ефективного процесу супроводу дитини є складання і ведення соціального паспорту дитини протягом усього його розвитку, паспорту сім'ї.

Особливості підготовки соціальних педагогів до використання ІКТ у роботі з

дітьми з особливими потребами полягають в умінні працювати з ресурсами мережі Інтернет для зв'язку з колегами, медичними та реабілітаційними центрами і т. п. Інформаційні ресурси, необхідні соціальному педагогу для здійснення взаємодії з сім'єю дитини з особливими потребами, – це найчастіше довідково-правові, психолого-педагогічні інформаційні системи для консультування та допомоги сім'ї; бази даних для створення і ведення електронних журналів звітності соціального педагога, Інтернет для зв'язку з колегами, сім'ями дітей, текстові редактори для ведення документації, листування, складання звітів. Пріоритетними в роботі з сім'єю вважається робота з електронними журналами звітності соціального педагога та створення нормативно-правової бази.

Крім цього, соціальний педагог проводить просвітницьку роботу серед учнів та педколективу установи, одна з форм якої проводиться за допомогою тижня (або конкурсу серед дітей, сімей) соціальної реклами, яка порушує проблеми інклюзивної освіти дітей з особливими потребами. Ця реклама в електронному вигляді може вивішуватися на сайті установи для об'єктивного голосування, в якому можуть брати участь не тільки педагоги, учні закладу, але й батьки.

Саме інформаційне суспільство з упродовженням та використанням інформаційно-комунікаційних технологій може прискорити та вдосконалити ці процеси. Тобто сьогодні неможливо уявити освітній простір соціального педагога без сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та засобів телекомунікації, що відкривають принципово інші можливості освіти, спілкування і володіють серйозним педагогічним потенціалом.

Саме тому кафедра соціальної і корекційної педагогіки проводить впровадження методичної системи формування ІК-компетентностей майбутнього соціального педагога, зокрема використання ІКТ у соціально-педагогічній роботі в умовах інклюзивної освіти. В рамках підготовки соціального педагога до роботи з дітьми з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти ми вважаємо необхідним ввести та інтегрувати ІК-компонент при вивченні нормативних дисциплін професійної та практичної підготовки майбутніх соціальних педагогів освітнього ступеня (ОС) «бакалавр» та освітньо-кваліфікаційного рівня (ОКР) «спеціаліст»:

– «Соціальна педагогіка», «Основи інклюзивної освіти», «Основи корекційної педагогіки», «Етика соціально-педагогічної

діяльності», «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти», «Соціалізація особистості», «Педагогіка сімейного виховання», «Соціально-педагогічна робота у сфері дозвілля», «Основи сценарної роботи соціального педагога», «Соціальний супровід сім'ї» (ОС «бакалавр»);

– «Основи соціально-педагогічної роботи з інвалідами», «Соціально-педагогічне консультування», «Стандарти соціальних послуг», «Соціокультурний сервіс та анімаційні послуги» (ОКР «спеціаліст»).

Крім цього, однією з доцільних форм формування ІК-компетентності майбутніх соціальних педагогів у сфері інклюзивної освіти ми вважаємо прослуховування спецкурсу або дисципліни за вибором студента (ДВС) із проблем використання інформаційно-комунікаційних технологій у соціально-педагогічній діяльності. Ефективною формою проведення ДВС може бути практикум, який передбачає серію практичних занять із включенням інтерактивних форм навчання.

Висновки. Включення до процесу фахової підготовки майбутніх соціальних педагогів запропоновані форми і методи роботи дозволять досягти таких результатів: формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутнього фахівця, включення інформації за допомогою та про ІКТ до професійної освіти з метою формування нових знань та умінь, розвитку уміння використовувати можливі ІКТ у професійній діяльності у сфері інклюзивної освіти, озброєння навичками формування критичного мислення щодо продукції, яка пропонується через ІКТ.

Підсумовуючи, хочеться відзначити, що інклюзивна освіта в Україні розвивається, вдосконалюється її нормативно-правова база, тому специфіка діяльності спеціалістів соціально-педагогічної сфери в загальноосвітніх закладах інклюзивної орієнтації вимагає від них безперервного самовдосконалення, широкої поінформованості, обізнаності, ерудиції, глибоких спеціальних знань і практичних умінь. Сподіваємося, що реформування вищої освіти в Україні, зміни в переліку галузей знань, напрямів підготовки і спеціальностей не завадять тим позитивним змінам, що відбулися у підготовці фахівців соціальної сфери взагалі та в умовах інклюзивного навчання зокрема, і не знищать систему соціально-педагогічної роботи, яка створювалася провідними українськими науковцями поряд із звичайними фахівцями-практиками упродовж останніх 25 років. Саме ці аспекти стануть предметом наших подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / кол. авторів : Колупаєва А.А., Софій Н.З., Найда Ю.М. та ін. ; за заг. ред. Даниленко Л.І. – К. : Всеукр. фонд «Крок за кроком», 2007. – 128 с.

2. Основи інклюзивної освіти : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Колупаєвої А.А. – К. : «А. С. К.», 2012. – 308 с.

3. Про організацію психологічного і соціального супроводу в умовах інклюзивного навчання : лист М-ва

освіти і науки, молоді та спорту України від 26.07.2012 р. № 1/9–529. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/en/about-ministry/normative/1301->

4. Сабат Н.В. Соціально-педагогічний аспект інклюзивного навчання / Н.В. Сабат // Соціальний педагог. – 2008. – № 3. – С. 42–46.

5. Соціально-педагогічна робота з дітьми та молоддю з функціональними обмеженнями // Соціальна педагогіка : підручник / за ред. проф. А.Й. Капської. – 3-тє вид., перероб. і доп. – К. : Центр навч. літератури, 2006. – С. 329–368.

УДК 364-782:[373.5.064:316.485]

МЕДІАЦІЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ШКОЛІ

Білик Н.М., асистент
кафедри педагогіки та соціальної роботи
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Автор узагальнила та проаналізувала соціально-педагогічні технології у діяльності соціального педагога, зокрема шкільного. Зроблено акцент на участі соціального педагога у врегулюванні шкільних конфліктів, запропоновано медіацію як технологію врегулювання конфліктів між учнями. Продемонстровано спробу структурування технології вирішення конфліктів у школі засобами медіації.

Ключові слова: технології, соціально-педагогічні технології, соціальний педагог школи, соціально-педагогічні технології вирішення конфліктів у школі, медіація.

Автор обобщила и проанализировала социально-педагогические технологии в деятельности социального педагога, в частности школьного. Сделан акцент на участии социального педагога в урегулировании школьных конфликтов, предложено медиацию как технологию урегулирования конфликтов между учениками. Продемонстрировано попытку структурирования технологии разрешения конфликтов в школе средствами медиации.

Ключевые слова: технологии, социально-педагогические технологии, социальный педагог школы, социально-педагогические технологии разрешения конфликтов в школе, медиация.

Bilyk N.M. MEDIATION AS SOCIAL-PEDAGOGICAL TECHNOLOGY CONFLICT RESOLUTION IN SCHOOLS

The author summarized and analyzed social-pedagogical technology in activity of social pedagogue of school. Made emphasis on participation of social pedagogue in resolving of school conflicts, offered technology of mediation as conflict resolution among pupils. Demonstrated attempt by structuring of technology to resolve conflicts at school by means of mediation.

Key words: technology, social-pedagogical technology, school social pedagogue, social-pedagogical technologies of conflict resolution in school mediation.

Постановка проблеми. Як наука, соціальна педагогіка до сьогодні проходить етапи становлення та трансформації. Практична її сфера характеризується різноманітністю підходів до вирішення тієї чи іншої проблеми, спробами ефективного підбору та компонування методів впливу, допомоги. Проблема формування та застосування різноманітних соціально-педагогічних технологій утворилася з початку виникнення соціальної педагогіки як професійної діяльності та наукової галузі в Україні (з початку 90-х років ХХ ст.), що й

до сьогодні не втрачає своєї актуальності та частоти обговорення. Підходи до класифікації соціально-педагогічних технологій різняться і не мають єдиних визначених критеріїв.

Професійна сфера соціального педагога школи характеризується насиченістю функцій, напрямків роботи, метою яких є допомога у вирішенні соціальних проблем, успішній соціалізації учасників навчально-виховного процесу. Допомога у вирішенні різноманітних конфліктів є одним із напрямків роботи шкільного соціального